צורת בית המקדש — חתימה

וְיֶתֶר הַשְּׁבָטִים מִפְּאַת קָדִימָה עַד פְּאַת יָמָּה בִּנְיָמִן [וְגוֹ'] שִׁמְעוֹן [וְגוֹ'] יִשָּׂשכָר [וְגוֹ'] זְבוּלֻן [וְגוֹ'] גָּד [וְגוֹ'] (יחזקאל מח, כג-כז). אֵלּוּ, הֵם לִדְרוֹם‌אבתחלת הספר התחיל בחלוקת השבעה חלקים לשבעה שבטים אשר מצפון א"י עד לחלק התרומה הגדולה שבה העיר והמקדש. ופירט כל מדות וצורת בנינם, וכעת ממשיך רבינו לפרט חלוקת חמשת החלקים מהתרומה הגדולה לכיוון דרום לחמשת השבטים הנותרים. הַתְּרוּמָה הַגְּדוֹלָה.

*וְעַיֵּן בִּפְתִיחַת דְּבָרֵינוּ קֹדֶם שֶׁבָּאנוּ אֶל הַסִּימָנִים, שָׁם כָּתַבְנוּ שֶׁיִּהְיוּ שִׁבְעָה שְׁבָטִים אֶל צְפוֹן הַתְּרוּמָה. וְאוּלַי יֵצֵא לָנוּ מִזֶּה פֵּרוּשׁשבבצורת הבית המחודש כתב רבינו וז"ל: ושמעתי מפי גדול בחכמה, שמו מהר"ר מאיר באך יצ"ו, שמזה יצא לו פירוש למדרש ספרי, וכו'. לְמִדְרַשׁ סִפְרֵי כְּגִרְסַת רַבִּי קְלוֹנִימוֹס שֶׁהֶבִיאָהּ רַשִׁ"י ז"ל בְּסֵדֶר שׁוֹפְטִים‌גבתורה כתוב: א)לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי ה' ונחלתו יאכלון: ב) ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו: ופרש"י בקרב אחיו - זו נחלת חמשה. ואיני יודע מה היא. ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ חמשה עממין, ושל סיחון ועוג, שני עממין: אמורי וכנעני. ונחלת שאר לרבות קיני וקנזי וקדמוני. וכן דורש בפרשת מתנות שנאמרו לאהרן: על כן לא היה ללוי וגו' (דברים י, ט) להזהיר על קיני וקנזי וקדמוני. שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס: הכי גרסינן בספרי, ונחלה לא יהיה לו - אלו נחלת חמשה. בקרב אחיו - אלו נחלת שבעה. נחלת חמשה שבטים ונחלת שבעה שבטים. ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד, שכן משה הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה, ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי שבט מנשה, ושבעה האחרים נטלו מאליהן אחרי מות יהושע - מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד. (דברים יח, א):

"וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לּוֹ" - אֵלּוּ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה, "בְּקֶרֶב אֶחָיו" - אֵלּוּ נַחֲלַת שִׁבְעָה, ע"כ. וְיִהְיֶה כַּוָּנַת זֶה הַמִּדְרָשׁ לְרַבּוֹת לֶעָתִיד, שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁבָטִים מְחֻלָּקִים חֵלֶק כְּחֵלֶק, חֲמִשָּׁה מִזֶּה לְעֵבֶר הַתְּרוּמָה, וְשִׁבְעָה מִזֶּה. וְאָמַר שֶׁלְּאדאע"פ שלעתיד תהיה חלוקה חדשה, שתהיה נחלת שבעה מן הצפון ונחלת חמשה מן הדרום, אעפ"כ לא ינחלו הלויים נחלה בארץ גם לעתיד לבא, רק ה' הוא נחלתם. פירוש, שישכנו הלויים בתוך התרומה בין העיר והר הבית כמבואר לעיל סימן עז-עט. יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם לֶעָתִיד גַּם כֵּן, לֹא חֵלֶק וְלֹא נַחֲלָה עִם יִשְׂרָאֵל - ה' הוּא נַחֲלָתוֹ - וּבְתוֹךְ הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' יִהְיֶה חֶלְקָם כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּהמדברי רבינו אלה נראה שסובר בפשטות, שגם לעתיד לא ינחלו שבט לוי בארץ. והנה בדבר זה נחלקו איתני העולם הראשונים, הרשב"ם (ב"ב קכב. ד"ה ועוד תניא כו') והסמ"ג (לאוין רעו רעז) סוברים אשר לעתיד תתחלק ארץ ישראל לשנים עשר חלקים, כולל שבט לוי, ושבט יוסף יהיה רק חלק אחד כולל מנשה ואפרים. אבל הר"ן (בשטמ"ק ב"ב שם) הרבה להקשות על הרשב"ם ממקראות ומן הלאו של: ונחלה לא יהיה לו, ולומד שמה שכתוב: שער לוי אחד, קאי על המקומות שניתנו להם בתוך התרומה בין העיר והמקדש, כדברי רבינו. ועיין ליקוטי שיחות חלק לח (עמוד 103 ואילך) שהאריך בבירור השיטות בזה, ובפרט בשיטת הרמב"ם.. (מהדורא בתרא).

"זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּפִּילוּ מְנַחָלָה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵלֶּה מַחְלְקוֹתָם נְאֻם ה' אֱלֹקִים" (יחזקאל מח, כט). הִנֵּה הַמַּחֲלֹקֶת הַזֹּאת לִשְׁנַיִם עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמִין שׁוּרוֹת הַכֶּרֶם‌וכפי שכתב רבינו בפתיחה, שהחלוקה היא חלוקה שווה של רוחב כ"ה אלף קנים מן המזרח למערב, כשורות הכרם, שכל שורה מקבילה לחברתה. מקורו הוא לשון רש"י (מח, א) בשם הקליר: וזהו שיסד רבי אלעזר בפיוט (בסילוק דיום שני של סוכות) כי אקח מועד לעת חלוק ארצותיה כשורת הכרם לחוצותיה, באורך מפאת קדים לקצותיה עד ים אוקיינוס למצותיה, ברחב שבעים וחמשה מיל חריצותיה. חֵלֶק כְּחֵלֶק, לֹא הָיָה מֵאָז נִהְיָת עַם ה' לְעָם יוֹשֵׁב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, וּלְפִיכָךְ הִיא רְאָיָה מֻחְלֶטֶת לְקִבּוּץ גָּלְיוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ.

וּדְאָמַר ר' עֲקִיבָא בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין קי:) עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אֵינָם עֲתִידִין לַחֲזֹר וְכוּ', הֵיכִנוּ אוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁגָּלוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י שָׁם, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: לֹא בִּבְנֵיהֶם וּבִבְנֵי בְנֵיהֶם קָאָמַר, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁגָּלוּ עַצְמָן – אֵין לָהֶם חֵלֶק, שֶׁרְשָׁעִים גְּמוּרִים הֵם, אֲבָל בְּנֵיהֶן וְדוֹרוֹת הַבָּאִים זוֹכִין וּמְזַכִּין, מ"ר, ע"כ.

וּלְפִיכָךְ נַמִּי אָמַר (שם) רַבָּה בַּר בַּר חָנָּה אָמַר ר' יוֹחָנָן שֶׁבִּקֵּשׁ ר' עֲקִיבָא לַחֲסִידוּתֵיהּ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ג, יב): "הָלֹךְ וְקָרָאתָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה, וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה'. וְלוּא אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם כִּי חָסִיד אֲנִי, נְאֻם ה' לֹא אָטוֹר לְעוֹלָם".

וְלָא מַקְשֶׁה לֵיהּ מֵהָנָךְ קְרָאֵי דִּנְבוּאוֹת יְחֶזְקֵאל בְּמַחְלֹקֶת הָאָרֶץ לִשְׁנֵים עָשָׂר הַשְּׁבָטִים, וְיִהְיוּ חֵלֶק כְּחֵלֶק, וְאִם כֵּן יָשׁוּבוּ כֻּלָּם. וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק כְּחֵלֶק שֶׁכָּל שֵׁבֶט הוּא עִם אֲנָשָׁיו כֻּלָּם, וְהִנֵּה הוּא שֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אֵין כָּאן שׁוּרַת הַדִּין כְּשֶׁיְּהוּ מְעַט מִשֵּׁבֶט זֶה לֹא כֻּלָּם, כְּגוֹן אוֹתָן שֶׁשָּׁבוּ עַל יְדֵי יִרְמְיָה, וְיִנָּחֲלוּ כְּחֵלֶק שֵׁבֶט אַחֵר שֶׁהוּא כֻּלּוֹ בְּאוֹכְלוֹסְיוֹ. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁיָּשׁוּבוּ כֻּלָּם, וְיִנָּחֲלוּ שָׁוֶה בְּשָׁוֶה. וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא מַיְתֵי מֵהָנָךְ קְרָאֵי, לְפִי שֶׁבָּעֲתִידִים מַיְרֵי שֶׁהֵם צַדִּיקִים, וְלֹא בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁגָּלוּ. אֲבָל מַיְתֵי הַהוּ קְרָא דְּיִרְמְיָה שֶׁאָמַר "שׁוּבָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל", שֶׁרָצָה בָּזֶה שֶׁהַשּׁוֹבָבִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הָרְשָׁעִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, יָשׁוּבוּ הֵנָּה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "וְלֹא אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם כִּי חָסִיד אֲנִי", יִרְצֶה כִּי מִן הַדִּין הָיָה שֶׁיָּחוּל רָגְזִי בָּכֶם, אֲבָל מִמִּדַּת חַסְדִּי לֹא אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם וְלֹא אָטוֹר לְעוֹלָם עֲוֹנוֹתֵיכֶם. אֶלָּא יְשִׁיבֵם אַחַר זְמַן אָרֹךְ בְּאֹפֶן שֶׁיִּקַּיֵּם "וְלֹא אָטוֹר לְעוֹלָם", וּמִנַּהּ דְּזִמַּן אָרֹךְ יִטּוֹר וְיִשְׁמֹר עֲוֹנָם, וְעַל כֵּן יְצַפּוּ כָּל עוֹד יְמֵי עוֹלָם, וְיִחַכּוּ לוֹ כִּי בֹּא יָבֹא.

אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁלְּכָךְ הִקְשָׁה מִדִּבְרֵי יִרְמְיָה שֶׁהוּא הָיָה קוֹדֵם לִיחֶזְקֵאל וְהִתְנַבֵּא עַל הַדּוֹר עַצְמָן שֶׁגָּלוּ, דְּאַף יִרְמְיָה רֵאשִׁית נְבוּאָתוֹ הָיְתָה הַרְבֵּה שָׁנִים אַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱסַף הַדּוֹר הַהוּא אֶל עַמּוֹ. שֶׁהֲרֵי הֵם גָּלוּ בְּשֵׁשׁ לְחִזְקִיָּה (מל"ב יח, י) וְהוּא מָלַךְ אַחַר כָּךְ כ"ג שָׁנָה (עיין שם פסוק ג), וּמְנַשֶּׁה בְּנוֹ מָלַךְ נ"ב שָׁנָה (שם כא, א), וְאָמוֹן בְּנוֹ שְׁנָתַיִם (שם יט), וּבִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיֹאשִׁיָּה בְּנוֹ, הָיְתָה תְּחִלַּת נְבוּאַת יִרְמְיָה (ירמיה א, ב). הֲרֵי שֶׁמֵּאַת גָּלוּת י' שָׁבָטִים מֵעַל הָאָרֶץ עַד נְבוּאָתוֹ תִּשְׁעִים שָׁנָה, וּימֵי שְׁנוֹתֵינוּ שִׁבְעִים שָׁנָה, הֲרֵי שְׁאוֹתוֹ הַדּוֹר כִּבֶר עָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם. וּמַה גַּם דְּוַדַּאי לֹא נִקְרְאוּ בִּכְלַל אוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁגָּלוּ, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק, כִּי אִם אוֹתָן שֶׁהֵם בְּנֵי עֲנָשִׁין בְּטֶרֶם שֶׁגָּלוּ. אֶלָּא דִּמְלִשּׁוֹן "מִשְּׁבָה יִשְׂרָאֵל" קָא דָיֵק וּמַקְשֶׁה לֵיהּ.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר רַשִׁ"י בַּגְּמָרָא (סנהדרין קי:) שׁוּבָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲתִידִין לַחֲזוֹר, ע"כ. וְהַיְנוּ שֶׁאֲפִלּוּ הַשּׁוֹבָבִים יַחְזְרוּ, כָּל שֶׁכֵּן הַצַּדִּיקִים. דְּאַף רַבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ חוֹלֵק, וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ מֵעוֹלָם בִּבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ, שֶׁאֵין הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת בִּבְנֵיהֶם שֶׁלֹּא חָטְאוּ, שֶׁבַּעֲוֹן אֲבוֹתָם יִמַּקּוּ וְלֹא יָשׁוּבוּ לְאַדְמָתָם.

וּלְפִיכָךְ לָא מַקְשֶׁה לֵיהּ מֵהָנָךְ קְרָאֵי שֶׁבִּנְבוּאָה זוֹ, דְּמוּכָח מִנָּהּ חֲזָרַת י' הַשְּׁבָטִים. וְכִדְמוּכָח עוֹד מִמַּה שֶּׁנִּבָּא בְּפֶרֶק ל"ז (יט) "הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו, וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְגוֹ'". רָצָה בָּזֶה כִּי יַחְזְרוּ מַמְלֶכֶת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים לְמַמְלֶכֶת בֵּית דָּוִד לִהְיוֹת אֶחָד, שֶׁזֶּהוּ רֶמֶז עֵץ שֶׁהוּא שֵׁבֶט מֻמְשָׁלָה, הֲרֵי שֶׁיַּחְזְרוּ כֻּלָּם עַד שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִן לְמַמְלָכָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו (לז, כא) "הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ שָׁם, וְקִבַּצְתִּי וְגוֹ' וְעָשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ וּמֶלֶךְ אֶחָד וְגוֹ' וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְגוֹ' לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת". וּבְבֵית שֵׁנִי רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ הַמִּתְפָּרְצִים בַּאֲדֹנֵיהֶם וְרָצוּ בַּמְּלוּכָה, וְלֹא שֶׁנֶּחֱצוּ לִשְׁנֵי גוֹיִם כִּי אִם לְרַבֻּתֵי דֵעוֹת.

וְאָמַר (לז, כג-כה) "וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם וְגוֹ'". וְדָוִד יִהְיֶה הַמֶּלֶךְ, וְיִלְכוּ בְּמִשְׁפְּטֵי הַשֵּׁם שֶׁמָּאֲסוּ בָּהֶם וְהָלְכוּ בְּגִלּוּלִים [בָּעָבָר], וְעָכְשָׁו "וְעָשׂוּ אוֹתָם," אוֹתָם הַחֻקִּים שֶׁמָּאֲסוּ בִּימֵי יְחִזְקֵאל, וְהֵם חֻקֵּי תוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וְהוּא עֵדוּת עַל נִצְחִיּוּתָהּ וְשֶׁלֹּא תִּשְׁתַּנֶּה. "וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ וְגוֹ' הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם", וְהִנֵּנוּ גָּלִינוּ מִמֶּנָּה וְלֹא יָשַׁבְנוּ עָלֶיהָ עַד עוֹלָם. אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְחִילָה הַנְּבוּאָה הַזֹּאת וְלֹא בָאָה, וּבְוַדַּאי תִּתְקַיֵּם. וְנָשׁוּב וְנֵשֵׁב עַל אַדְמָתֵנוּ, וְיִהְיֶה יְשִׁיבָתֵנוּ בָּהּ עַד עוֹלָם.

וְאָמַר (לז, כה): "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם", וַהֲרֵי בְּבֵית שֵׁנִי הָיוּ מְלָכִינוּ מִבְּנֵי חַשְׁמוֹנָאִי הַכֹּהֲנִים, וְעִם שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיוּ פַּחַת יְהוּדָה כַּנִּזְכָּר בְּעֶזְרָא (ו, ז) וּבְדִבְרֵי חַגַּי (א, א) וּזְכַרְיָה, הֲרֵי לֹא הָיָה זֶה לְעוֹלָם.

וְאָמַר (לז, כו) שֶׁיִּכְרֹת "לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם, בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם", וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ אֵין שָׁלוֹם לַיּוֹצֵא וְלַבָּא מִבְּנֵי עַמֵּנוּ. וְאָמַר (שם) "וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם", וַאֲנַחְנוּ הַמְּעַט. וְאָמַר (שם פסוקים כו-כז) "וְנָתַתִּי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹקִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם", וְלָמָּה יֹאמְרוּ בָּעַמִּים אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם.

אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַיֵּם זֶה, שֶׁוַּדַּאי אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְהוּא אֱלֹקֵינוּ. אֲבָל רָצָה בְּכָאן שֶׁיִּהְיֶה זֶה מְפֹרָסָם, עַד שֶׁיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל הוּא ה', וְשֶׁעַם ה' הֵמָּה יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (שם, כח) "וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם". הֲרֵי שֶׁבָּזֶה מְבֹאָר דְּבָרָיו אֵלּוּ "וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹקִים" וְגוֹ', שֶׁהוּא בִּידִיעַת הַגּוֹיִם וּבְהַכָּרָתָם, וְשֶׁיֵּדְעוּ וְיַכִּירוּ "בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם". וְאֵיזֶה בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ? הַאִם יִתָּכֵן לוֹמַר עַל בַּיִת שֵׁנִי – 'לְעוֹלָם', וּכְבָר חָרַב כְּמַעַט כִּפְלַיִם שָׁנִים יוֹתֵר מִזְּמַן עֲמִידָתוֹ. אַךְ אָמְנָם כֵּן, שֶׁאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ אֲמוּרִים כִּי אִם בֶּעָתִיד, שֶׁאָז יִשְׁכֹּן בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, וְיַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל הַגּוֹיִם כִּי ה' אֱלֹקֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַמּוֹ.

הִנֵּה שֶׁנִּבּוּאָה זוֹ מוֹכַחַת חֲזָרַת י' הַשְּׁבָטִים, וְשֶׁיִּשְׁכֹּן הַשֵּׁם בְּתוֹכָם לְעוֹלָם. וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד מִקְדָּשׁוֹ כְּדִבְרֵי הַנְּבוּאָה הַזֹּאת, שֶׁזָּכַר בּוֹ גַּם כֵּן כַּדֶּרֶךְ הַזֶּה שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ עוֹד מִקְדַּשׁ ה', וְשֶׁיִּשְׁכֹּן בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, וּמֵחֲלֹקֶת הָאָרֶץ לִשְׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר כְּמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְנוּ לְמַעְלָה בְּסִימָן פ'.

וּבָזֶה נִשְׁלְמָה הַמְּלָאכָה מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ

בְּבֵאוּרֵנוּ לְצוּרַת בֵּית ה' הֶחָדָשׁ

וְכַאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסַדֵּר אוֹתוֹ

פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה, קְטַנָּה וּגְדוֹלָה

כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ

וּלְשׁוֹרֵרזעבודת שבט לוי שרבינו מתייחס אליו. בּוֹ בְּהוֹדָיָה וּתְהִלָּה

בְּכֵלֵי דָּוִיד אִישׁ הָאֱלֹקִיםחכן הוא נזכר פעמיים במקרא (נחמיה יב כד לו) לגבי הלויים המשוררים.

וּבְפִינוּ שִׁירָה נִמְלָא

בַּעֲבוֹדַת עֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת לְשִׁבְטֵנוּטכנ"ל.

בִּזְמַן קָרִיב וּבַעֲגָלָא.